

Nevelőszülőség és motivációk

Évek óta növekszik azoknak a gyermekeknek a száma – az egyre csökkenő népesedés mellett –, akik szocializációs problémákkal küzdenek, ezáltal megnehezedik vagy lehetetlenné válik személyiségük egészséges fejlődése. A bölcsőde – óvoda – iskola láncolat keretében a szekunder szocializáció szinterei kitágultak, már a gyermek korai létszintjén „behatoltak” a nevelésbe. A család hagyományos nevelő funkciói arányaikban és minőségükben megváltoztak, a megalapozó emocionális nevelés gyökerei elvékonyodtak. A szülőmodellek érzelmi és identifikációs szerepének gyengülése vagy éppen szétesése (gyermekvédelmi gondoskodásba vett, majd nevelő szülőhöz kihelyezett gyermekek), a személyiségalakulás szempontjából kedvezőtlen feltételeket teremtett.

Mára kialakultak azok a társadalmi csoportok, akik beletördtek rossz helyzetükbe, mivel a felemelkedés irányába tett erőfeszítéseik kudarcot vallottak, a küzdelem felemésztette belső és külső tartalékaikat. Ezek a családok nem kívánnak, nem tudnak már felemelkedni, nem fizetik tartozásait, jelentős közüzemi díjhátralékot halmoztak fel. Céljuk a napi megélhetés biztosítása lett. Ennek érdekében, ha tehetik sok gyermeket vállalnak, igyekeznek kihasználni a segélylehetőségeket. Már hiányzik a komoly munkavállalási szándék és az olyan irányú elkötelezettség, hogy a gyermekeik iskoláztatása révén legalább ők kerüljenek ki ebből a helyzetből. A család tagjai között gyenge a kohézió, nem működnek a természetes segítő kapcsolatok.

Életvitelük rövid távú, a jelenre való orientáció jellemzi.

„Az átalakított gyermekvédelmi szakellátások” címmel találtam a www.szochalo.hu honlapon egy megdöbbentő adatot, abból a jelentésből, amelyet az állampolgári jogok országgyűlési biztosa rögzített már az 1995–1996-os évekről:

„Az alapvető társadalmi átrétegződés legveszélyeztetettebb csoportja a gyermekek társadalma. A létminimum alatt élők körében a gyermekek és a fiatalok aránya a rendszerváltás óta 45–52% között mozog, a növekedés folyamatos. Magyarországon minden második szegény, gyermek illetve fiatal. Különösen a városokban emelkedett a nélkülöző gyermekek aránya. Társadalmi integrációs esély folyamatosan csökken.” A szegénység nem az egyetlen ok, hiszen napi munkából szerzett tapasztalatokból tudom az „újjgazdagság” legalább akkora kockázati faktor.

Ezeknek a családoknak az átlagból történő kiemelkedése hihetetlen gyorsasággal zajlott le- és részben zajlik ma is – egy olyan társadalmi háttérben, amelynek a korábbi évtizedekben nem voltak értékelhető tapasztalatai a gazdagságról. Így nem is rendelkezhetnek azzal a visszafogottsággal, megküzdési stratégiával, amellyel a generációról generációra öröklődő vagyonok tulajdonosai mutatnak. Az újjgazdagok hivalkodó státuszszimbólumokkal veszik körbe magukat, akarva-akaratlanul érzékeltetik környezetükkel, hogy számolatlanul rendelkeznek mai világunk egyetlen jól megragadható értékmérő eszközével.

(Dr. Ranschburg Jenő, 2002.)

Az újjgazdag családokban nevelkedő gyerekek szocializációja sem veszélytelen, hiszen itt is jelen van a családi diszharmónia, az egyszülős család, az abúzus. A nagy karrierhajszában nincs idő a gyermekekre, a személyes gondoskodásra, a financiá-

lis védelmi ernyő alatt pedig gyakran kerülnek előtérbe életveszélyes élvezeti cikkek: koffein, nikotin, kábítószer.

Jelentősen növekedett a családok szocializációs zavarait megjelenítő negatív interperszonális kapcsolatok sokasága, például amikor a gyermek az óvodában nem tud normális keretek között kapcsolatot teremteni kortársaival, sem játék, sem egyéb tevékenység közben. Komoly arányt képviselnek a szülők nevelési hibáiból eredő zavarok, gondolok a túlzott szigorra, az agyonkényeztetésre, a passzív nevelésre, a következetlen nevelési módra.

Az intézményesített, így az óvodai személyiségformálásnak is váratlanul új feladatai születtek: elsősorban a családi nevelés hiányosságait pótló rezocializációs, korrekciós funkció. Ennek legfeljebb a felismeréséig juthattunk el, az ellátás megszerzésére való felkészülés még folyamatban van. A szülők megváltozott életmódja, a kereső foglalkozás kényszere, a mindkét szülőre ránehezedő munkaviszony – szükséglet vagy munkanélküliség következtében azonban a szocializációs szintek (pl.: család – óvoda) egymással való kölcsönös kapcsolata, „közeledése” meglazult, az együttműködés legtöbb esetben egymás szerepeltetésének számonkérésében kimerül. A családok életviteli és nevelésben betöltött funkcióváltozása – következményeiben – a pedagógián csapódott, csapódik le.

Új nevelési problémák jelentek meg, amelyek kezelésébe roppant nehéz (kisvárosi szinten) a megfelelő szakmai kompetenciával rendelkező pedagógusokat bevonni (logopédus, pszichológus, gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus). A pedagógus bérek rendezése – ha nem inflálódik túl gyorsan – hozhat átmeneti változást, legalábbis a pályán maradóknak továbbtanulási kedvének pozitív alakulásában.

Napjainkban a világ gyorsabban változik, mint eddig valaha. A változó világban a gyermekének jót akaró szülő már aligha képes eldönteni, mire is szocializálja gyermekét, mi vár majd rá 20 év múlva, mikor a hosszú tanulási-felkészülési időszak végén kilép az életbe. Legjobban teszi, ha magára a változásra, a változásokhoz való minél tökéletesebb alkalmazkodásra tanítja, de ennek igénye még annyira új, hogy nincs kitaposott út, pedig saját gyermekeink érdekében minél előbb fontos lenne! Bizonyára fontos lenne azok számára is, akiknek valamilyen okból el kellett hagyniuk vérszerinti szüleit és gyermekvédelmi gondoskodásban, nevelőszülőkhöz kerülve élik mindennapjaikat. Az ő helyzetük sokkal nehezebb, hiszen a gyermek-, ifjúság-

védelem és gyámügy nagyon elhanyagolt területe volt – időben, végrehajtás ellenőrzésében, más törvényekkel történő harmonizációjában, az akceleráció és egyéb társadalmi változások követésében – az egységes törvénykezésnek.

„Az Országgyűlés a jövő nemzedékért érzett felelősségtől vezérelve a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben, továbbá a Magyar Köztársaság Alkotmányában meghatározott gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvénnyel, valamint a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvénnyel összhangban...” alkotta meg 1997. november 1-jén érvénybe lépő XXXI. törvényt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

Az intézményesített nevelés korántsem újkeletű, hisz annak ellenére, hogy az elmúlt század korai kultúráiban a társadalom falusi szerveződéseiben inkább a családi nevelés volt előtérben, a gazdag családoknál pedig magántanítók tevékenykedtek, már az ókori egyiptomi és mezopotámiai tudás- és írnokképzésről olvashattunk. A szigorú spártai nevelés a gyermek hétéves korától kezdődött, hisz utána kivették a családból őket. A középkorban főleg az egyházak kolostori iskolákat tartottak fent, ahol a papokat és az egyházi énekeseket képezték, de a XIII. században is inkább csak a városi polgárság érdekeit szolgálták a plébánosi iskolák. A XVIII. századig az iskolákat az egyház tartotta fent, ezt követte az államosítás, majd jelen oktatási struktúránk szerteágazó lehetőségei, hiszen az 1993. évi oktatási törvény lehetővé teszi bárkinek az iskola alapítását és működtetését, aki megfelel a törvényben előírt feltételeknek.

A gyerekkortörténetekre vonatkozó írásokban olvashatjuk, hogy ritkaság volt az, amikor a gyermeket kizárólag a szülők nevelték. Ha végig gondoljuk az ismert nevelési gyakorlatunkat, akkor az intézményesített nevelést két csoportra oszthatjuk. Az elsőbe tartoznak azok, amelyek a szülői nevelés mellett azt a kisebb vagy nagyobb csoportot képviselik, amelynek az egyén tagja volt (bölcsőde, óvoda, iskola). A másik csoportba azokat sorolnám, amelyek a szülők helyett vállalják fel a gyermekek felnevelését.

Térségünkben, Tiszakécskén egyre növekszik azon családok száma, akik nevelőszülőként vállalkoznak arra, hogy más szülő vérszerinti gyermekét törvényesen megszervezve, ideiglenesen, átmenetileg vagy tartósan nevelje, utógondozott fiatal felnőttként családjába tartsa. (Tiszakécskén pl.: az óvodákba járó gyermekek 11%-a nevelőszülőknél él.) Pedagógusként naponta találkoztam ezekkel a családokkal és ellentmondásos közvéleménybeli – közöttük kollégáim által kifejtett – megítélésükkel, míg nevelőszülői tanácsadóként kezdem belülről látni a lyukacsos szociális hálót.

A sztereotípiák erősen működnek, s mint természetükből adódik, tartósan merev meggyőződések látnak napvilágot a nevelőszülőséggel kapcsolatban az emberek jelentős körében. Szakdolgozatomhoz történő anyaggyűjtésem során az egyik interjúkérdés arra vonatkozott, hogy „Véleménye szerint miért lesz valaki nevelőszülő?”.

Az ötven megkérdezettből minden különösebb fontolgatás nélkül az anyagiakat mondták elsőként. Nincsenek egyedül ezzel a véleményükkel, hiszen Magyarország azon részein, ahol kisebb arányú a munkanélküliség, mint környezetünkben mérhetően kevesebb az a család, aki nevelőszülőséget vállal. A FÉSZEK Egyesületnél dolgozó nevelőszülők és az általuk nevelt

gyermek többen vannak, mint egész Győr-Sopron megyében a TEGYESZ-hez tartozók, állapítottam meg a „Minden Gyerek” Konferencián. Tehát mindenképpen tetten érhető az anyagi megfontolás, hiszen mint bármilyen más munkát, így ezt sem várhatja el senki, hogy ingyen végezze bárki is.

Miért vállalják térségünkben egyre többen, hogy családjukba fogadják számukra teljesen idegen szülők gyermekeit: gondozzák, nevelik, szeretik őket, s közben azt a reményt táplálják bennük, hogy csak addig maradnak, amíg az apu, meg az anyu össze nem kapják magukat? Mi motivál egy embert arra, hogy „huszonégyórás” szolgálatot vállaljon az év minden napján, kitevé lakását, családját, saját idegrendszerét az esetleges teljes amortizációnak? Lehet mindennek oka csak a pénz? Nem, nem lehet. Észrevehetően kevés lenne ez a motiváció. Alaposabban körbejárva ezt a témát, összegzésképpen néhány érvcsoporthoz említenék:

- Hagyománya van Tiszakécskén a nevelőszülőségnek, hiszen nyomon követhetőek a klasszikus nagy családnevek – ahol gyermekek nevelkedtek – helytörténeti anyagokban.
- Egyfajta biztos anyagi bevétel havonta, ami megjelenik a számlán, gyerekenként 13.000 Ft nevelőszülői tiszteletdíj. A többi ellátmány, a nevéből adódóan a gyermekre költendő.
- A gyermek „mint az élet értelme”; ha nem született saját azért nevel, és esetleg örökbefogad; ha kirepültek a családból a sajátok és fiatalok még a szülők, akkor újra benépesítik a nagy házat; ha csak fiúk születtek, akkor kell még kislány vagy fordítva. Mindig nagy családot szeretett volna, de kettőnél többet nem akart szülni vagy csak egy született.

- Különös morális oknak nevezném: ha a szülő maga is állami gondozott volt és ő is „jót akar tenni”, hiszen vele is jót tettek, mert felnevelték, kivették az intézetből. Most rajta a sor, hogy ő is megmutassa képes erre a jó cselekedetre.
- Említést érdemel az a „pozitív önértékelési” lehetőség is, főként az éppen munkanélkülivé váló nevelőszülőnek, hogy azért hasznossá tudja még magát tenni a környezete, a társadalom számára, nem kell naponta a feleslegesség érzésével birkóznia. (Az igazolt munkahely feltétele annak, hogy valaki nevelőszülőiséget elláthasson!) Egyébként bizonyíthatóan hamarabb kap újra munkát az az ember, aki nem görcsösen, pánikba esve keresi, hanem kellő önbizalommal, pozitív hozzáállással.
- Az egyéni élethelyzeteket figyelmen kívül hagyó munkafeltételek – nevezhetném kizsákmányolásnak is a kisgyermekes anyák három műszakba való beosztását – következtében, inkább GYED-re, GYES-re, GYET-re mennek a nevelőanyák, s így legalább a saját gyermekeiket is el tudják látni. Bizonyára nem teljes körű a felsorolásom, de a térségünkben előforduló motivációs tényezőket többnyire átöleli. Civil szervezetnél dolgozó nevelőszülői tanácsadóként több lehetőséget látok arra, hogy miként lehet a nevelőszülőinkben meglévő motivációt szinten tartani, hogy mentálisan jó állapotban maradjanak, hiszen ez mindenkinek nagyon fontos a folyamatban.

Rádiné F. Hegedűs Terézia
FÉSZEK Egyesület Tiszakécskei Csoportjának
nevelőszülői tanácsadója

A Módszertani Gyermejjóléti Szolgálatok 2005. évi Konszenzus Konferenciájának összefoglalója

■ 1. VISSZATÉRÉS A 2004. ÉVI KONSZENZUS KONFERENCIA ÁLLÁSFOGLALÁSÁIRA

■ 1. a) Gyermejjóléti szolgálat által nyújtott, iskolában végzett szociális munka

A 2003-as konszenzus konferencián merült fel először, hogy foglalkozzunk az iskolai szociális munkával. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy minden iskolában legyen iskolai szociális munka. Az eddigi tapasztalatok alapján nyilvánvalóvá vált, hogy háromféle területről van szó:

1. Az iskolában működő gyermekvédelmi felelős és szociális munkás feladatai;
2. Az iskolával, illetve a gyermekvédelmi felelősökkel mint észlelő- és jelzőrendszer tagokkal való együttműködés;
3. A gyermejjóléti szolgálat által nyújtott iskolában végzett szociális munka.

Megállapodás született a 2004-es Konszenzus Konferencián

arról, hogy a munkacsoport a következőkben, a harmadik pontban megjelölt szolgáltatással fog foglalkozni.

Mivel a települések és az iskolák sokfélék, a kidolgozott anyag nem konkrét módszertant, hanem gyakorlati szempontokat kíván nyújtani az alábbiak szerint:

■ AZ ISKOLAI SZOCIÁLIS MUNKÁRÓL ÁLTALÁNOSAN

Középpontban a gyermek, valamint a gyermek és iskola kapcsolata áll.

Fontos cél a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése, családban történő nevelésének elősegítése. Meghatározó a különböző rendszerekben lévő problémák (gyermek, család, gyermekek csoportjai, közösség) nem leegyszerűsített, hanem összefüggéseiben, komplex módon, a szociális munka eszközeivel történő kezelése.

Lényege, hogy preventív jelleggel tud működni. Célja, hogy olyan gyermekek kerüljenek ki az iskola falai közül, akik ismerik magukat és képesek saját, és környezetük szociális problémájának megoldására.